

УДК 303.214.2, 303.214.3

СЕРГІЙ ДЕМБІЦЬКИЙ,

кандидат соціологічних наук, старший науковий співробітник відділу методології та методів соціології Інституту соціології НАН України

Експрес-тест SCL-9-NR: методика оцінювання виразності психологічного дистресу для масових опитувань

Анотація

У статті подано результати конструювання і валідації експрес-тесту SCL-9-NR, призначеного для оцінювання вираженості психологічного дистресу. Основна ідея статті полягає у припущенні, що оригінальні формулювання методики (SCL-90-R) підштовхують респондента до соціально бажаних відповідей і, таким чином, зсувають підсумкові показники методики до нижчих значень. Виходячи з цього, в розвідці здійснено спробу усунути цю ваду.

У рамках статті оцінено надійність шкал (α Кронбаха), перевірено їхню факторну валідність (конфірматорний факторний аналіз), проведено порівняння структури результатів двох валідаційних опитувань (кореляційний аналіз, критерій незалежності χ^2 , t -критерій Стьюдента), проаналізовано характер розподілу підсумкових значень методики (графічні методи, критерій Шапіро—Вілка).

Результати статистичного аналізу загалом підтверджують висунуту гіпотезу.

Ключові слова: валідація, шкалювання, SCL-90-R, SCL-9-NR

У недавній публікації в співавторстві з Ю.Середою нами було здійснено валідаційний аналіз тестової методики Л.Дерогатиса SCL-90-R та її скорочених версій на підставі даних загальнонаціональних опитувань в Україні, розглянуто змістові характеристики та принципи її застосування, а

також зроблено огляд інших досліджень з валідизації SCL-90-R [Дембицький, 2015].

Попри успішну перевірку симптоматичного опитувальника, нами було відзначено одну суперечність — хоча до 2014 року сила симптомів, охоплених методикою, послабшала, кількість індивідів, які демонструють підвищений рівень психологічного дистресу, зростає. Але мене більшою мірою зацікавив інший момент — вельми дивна модель розподілу значень інтегральних індексів (ідеться про GSI¹ та індекси окремих підшкал) у результатах як повного варіанта методики, так і скорочених. Далі як приклад наведено розподіл результатів індексу SCL-9-UA у 1999 році (див. рис. 1). Такий само патерн виявлено й у дослідженні Р.Клаггофера зі співавторами при конструюванні SCL-K-9 [Klaghofer et al., 2001: р. 121]. Останнє дає підстави припустити універсальний характер такого розподілу результатів різних варіантів методики Л.Дерогатиса. Разом із тим такий розподіл не виглядає природним. На мій погляд, розподіл значень психологічного дистресу має бути близьким до нормального, якщо ми справді вважаємо, що відповідна властивість має буттєву, а не артефактну природу.

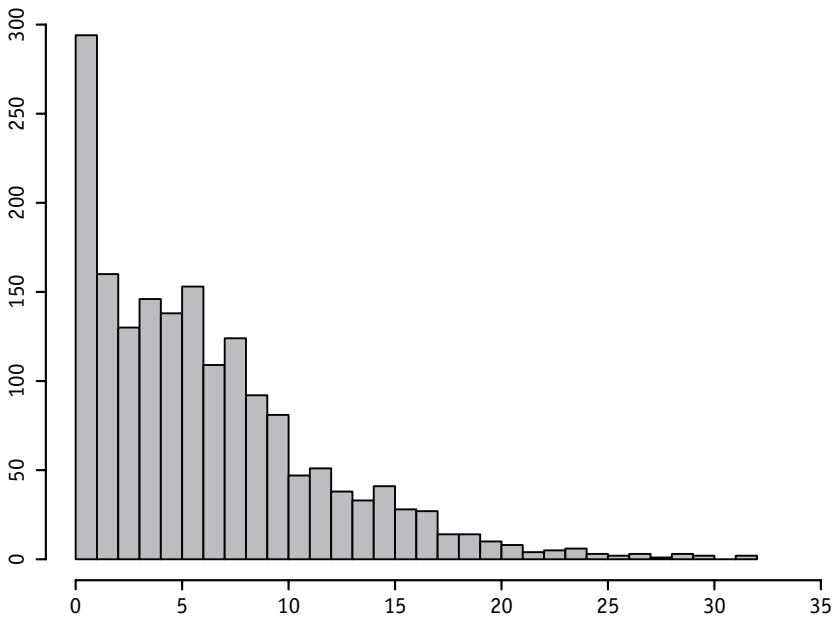

Рис. 1. Розподіл результатів індексу SCL-9-UA у 1999 році (Соціологічний моніторинг ІС НАН України “Українське суспільство”)

Допустивши правильність цієї гіпотези, необхідно припустити можливу ключову причину зсуву результатів використання SCL-90-R та її скорочених варіантів. У пропонованій публікації як така розглядається соціальна

¹ GSI — Global Severity Index (глобальний індекс важкості дистресу; розглядається як середнє значення за всіма 90 показниками методики).

чутливість теми психологічного здоров'я в масових опитуваннях, з одного боку, і неадекватне в цьому контексті формулювання методики — з іншого¹. Щоб перевірити це припущення, я змінив завдання та шкалу відповідей скороченого варіанта методики і провів два опитування з її використанням.

З огляду на викладене вище, головною метою статті є подання результатів валідації нового варіанта методики (я назвав його SCL-9-NR²), а це передбачає:

- обґрунтування відбору індикаторів для скороченого варіанта методики;
- пояснення нового варіанта формулювання тестового завдання та шкали відповідей;
- подання результатів використання нового варіанта методики в рамках валідаційних опитувань.

Також у процесі проведеного дослідження (у певному сенсі випадково) була отримана можлива відповідь і стосовно того, чому на тлі послаблення симптомів кількість індивідів із підвищеним рівнем дистресу 2014 року зросла.

Конструювання SCL-9-NR

Відбір індикаторів. При конструюванні скороченого 9-пунктового варіанта на підставі SCL-90-R Р.Клаггофер і Е.Брелер відібрали індикатори, відштовхуючись від сили їхнього взаємозв'язку із глобальним індексом дистресу (GSI), по одному пункту для кожної підшкали [Klaghofer et al., 2001].

При визначенні показників для SCL-9-NR я взяв до уваги силу зв'язку з GSI (r_{GSI}) і з індексом своєї підшкали (r_{si}). Основою аналізу послугував об'єднаний масив ($N = 5689$) на підставі даних соціологічного моніторингу Інституту соціології НАНУ “Українське суспільство” у 1997 і 1999 роках (SCL-90-R включена до моніторингу з ініціативи Н.Паніної), а також всеукраїнського опитування спільного моніторингу Українського інституту соціальних досліджень ім. О.Яременка, Центру “Соціальний моніторинг” і відділу моніторингових досліджень соціально-економічних трансформацій Інституту економіки та прогнозування НАН України у 2014 році (з ініціативи наукового керівника моніторингу О.Балакіревої). Для оцінювання сили зв'язку було використано коефіцієнт кореляції Спірмена (див. табл. 1).

---

¹ Оригінальне формулювання завдання у SCL-90-R:

Нижче наведено перелік проблем і скарг, що іноді виникають у людей. Будь ласка, читайте кожен пункт уважно. Обведіть кружком номер тієї відповіді, що найточніше описує, наскільки сильно Вас турбувала та чи інша проблема впродовж останніх двох тижнів, включно із сьогоднішнім днем.

² Спочатку методика мала назву SCL-9-UA [Дембіцький, 2015: с. 49–50] і полягала у відборі дев'яти індикаторів (по одному з кожної підшкали) за незмінних формулювань методики. У подальшому було змінено завдання методики та її шкалу. Відповідно, назву було змінено на SCL-9-NR (The Symptom Checklist-9-New Revision).

Таблиця 1

**Сила зв'язку індикаторів SCL-9-NR з GSI та індексами своїх підшкал
($p < 0,001$)**

Симптоматичний вимір	Індикатор	r_{GSI}	r_{si}
Ворожість	Легке виникнення досади або роздратування	0,61	0,75
Обсесивно-компульсивний розлад	Те, що Вам важко зосередитися	0,64	0,71
Депресія	Пригнічений настрій, "хандра"	0,61	0,72
Міжособистісна сензитивність	Те, що Ваші почуття легко зачепити	0,63	0,72
Параноїдальні ідеї	Відчуття, що більшості людей не можна довіряти	0,53	0,75
Тривожність	Відчуття напруженості або збудженості	0,65	0,70
Соматизація	Відчуття слабкості в різних частинах тіла	0,69	0,76
Фобійна тривожність	Знервованість, коли Ви залишилися наодинці	0,56	0,68
Психотизм	Думки про те, що з Вашим тілом якийсь негаразд	0,57	0,67
Інтегральний індекс на основі наведених індикаторів (сума)		0,91	–

Зміна формулювань методики. У процесі зміни формулювання завдання методики я виходив з необхідності її "пом'якшення" таким чином, щоб вона не викликала побоювань респондентів і, відтак, не зсувала результати опитування в бік менших ґрадацій шкали. Моє фінальне рішення може виглядати неправильним з точки зору рекомендацій стосовно упорядкування інструментарію у психодіагностиці (див., напр.: [Клайн, 1994: с. 96–101]). Разом із тим я орієнтувався на поради, наведені у відомій книзі С.Садмена і Н.Бредберна, присвяченій темі конструювання соціологічного опитувального інструментарію [Садмен в соавт., 2002]. Вибір на користь соціології в цьому разі зумовлений тим, що мотивація людей, котрі прийшли до психолога за допомогою і заповнюють методику з проблем свого психологічного здоров'я, може бути зовсім іншою, ніж у тих, до кого прийшов інтерв'юер і запропонував поділитися своїми проблемами. Перші зацікавлені у визначенні своїх проблем і їх розв'язанні, другі незрідка — у приховуванні їх.

Як орієнтири формулювання нового завдання методики я використовував такі (див.: [Садмен в соавт., 2002: с. 65–96]):

- запитання, що заторкують теми, які викликають побоювання, мають бути достатньо довгими;
- для формулювань необхідно користуватися простою мовою;

- під час обговорення таких тем краще не ставити запитань про стан справ у теперішній момент;
- необхідно обґрунтовувати поставлені запитання принаймні у загальних рисах.

Для відповідності останній вимозі я скористався технікою “так учиняє кожен” [Садмен в соавт. , 2002: с. 86]. Зрештою завдання в SCL-9-NR було сформульовано так:

“У зв’язку із певними життєвими ситуаціями багато людей стикаються з різноманітними переживаннями, відчуттями та думками. Далі наведено перелік найчастіших станів такого роду. Оцініть, як часто кожен з них був характерним для Вас останнім часом: ніколи, зрідка, періодично, майже постійно”.

Як можна бачити, спершу згадується поважна причина виникнення станів, пов’язаних із психологічним дистресом. Далі зазначається, що такі стани є найчастішими. Наприкінці акцент зроблено не на актуальному стані, а на стані останнього часу, що потребує додаткової аргументації. Я виходжу з того, що психологічний дистрес належить до того класу явищ, наслідки яких неможливо подолати у найкоротші терміни (якщо, звісно, не застосовуються спеціальні медикаментозні препарати). Звідси, “останній час” — це, власне, той проміжок часу, котрий безпосередньо пов’язаний з актуальним психологічним станом індивіда.

Таким чином, фінальний варіант SCL-9-NR, застосований для валідизації, включав змінене формулювання завдання, дев’ять пунктів із дев’яноста початкових і 4-бальну шкалу замість 5-бальної (див. Додаток).

Валідизація SCL-9-NR

Дизайн. Для виконання завдань валідизації було проведено два онлайн-опитування (збирання даних здійснила фірма Factum Group, м. Київ). Перше було проведено 19 листопада 2015 року серед жителів Києва, друге — 25–27 листопада 2015 року серед жителів Львова. У кожному дослідженні опитано по 200 респондентів. Обидві вибірки побудовані на підставі практично рівних за розміром квот, сформованих за статтю (2 категорії) та віком (3 категорії). В обох випадках середній вік респондентів дорівнює 39 рокам. В обох масивах не було пропущених значень.

Інструмент. В обох опитуваннях використано анкету російською мовою, що включає опитувальний блок для SCL-9-NR (дев’ять індикаторів) і два окремі запитання щодо сімейного стану та освіти респондентів.

У рамках статистичного аналізу виконувалися такі завдання: оцінювання надійності шкал, перевірка їхньої факторної валідності, порівняння структури результатів опитування для SCL-9-NR у Києві та Львові, аналіз характеру розподілу підсумкових значень методики.

Факторну валідність перевірено на підставі результатів конфірмаційного факторного аналізу (Confirmatory Factor Analysis — CFA) методом діагонально зважених найменших квадратів (Diagonally Weighted Least Squares — DWLS). Якість факторних моделей оцінено за такими показни-

ками: значення χ^2 , величина середньоквадратичної похибки апроксимації (RMSEA), значень порівняльного індексу відповідності (CFI) та індексу Такера-Левіса (TLI). За прийнятні граничні значення було взято: відношення значення χ^2 до ступенів свободи < 5 , RMSEA $< 0,08$ і (CFI, TLI) $> 0,95$ ¹.

Оцінювання надійності методики здійснено за допомогою коефіцієнта α Кронбаха. Значення, що перевищують 0,7, розглядалися як прийнятні.

Силу зв'язку між окремими індикаторами та інтегральним індексом методики розраховано за коефіцієнтом кореляції Спірмена. Інтегральний індекс обчислено простим підсумовуванням значень окремих індикаторів, кожен з яких може приймати значення від 0 до 3.

При порівнянні структури результатів опитувань використано критерій незалежності χ^2 для зіставлення розподілів окремих індикаторів, а також t -критерій Стюдента для оцінювання відмінностей середніх значень SCL-9-NR у Києві та Львові.

Перевірку нормальності розподілів було здійснено графічними методами (гістограма і графік квантилів), а також із застосуванням критерію Шапіро–Вілکا.

Для статистичного аналізу було використано R (версія 3.2.2, бібліотеки “lavaan” для проведення CFA, “lrm” для розрахунку значень α Кронбаха, “psych” для кореляційного аналізу).

Надійність і факторна валідність. Усі показники щодо надійності та валідності наведено далі (див. табл. 2). В обох випадках надійність перебуває на прийнятному рівні. Що стосується валідності, то результати не такі однозначні. Так, внутрішня структура SCL-9-NR цілком підтверджена на підставі даних опитування у Львові й лише частково — у Києві. В останньому випадку прийнятні значення продемонстровано для χ^2 / DF і CFI. При цьому RMSEA і TLI доволі близькі до необхідного рівня.

Таблиця 2

Результати оцінювання надійності та факторної валідності для респондентів Києва і Львова

Показник	Київ (N = 200)	Львів (N = 200)
α Кронбаха ($> 0,70$)	0,748	0,785
χ^2 (DWLS)	63,106	42,103
DF (ступені свободи)	27	27
χ^2 / DF	2,3	1,6
p-value	0,000	0,032
RMSEA ($< 0,08$)	0,082	0,053
CFI ($> 0,95$)	0,959	0,987
TLI ($> 0,95$)	0,945	0,983

¹ У виборі граничних значень я орієнтувався на працю Д.Гупер зі співавт. [Hooper et al., 2008].

На підставі об'єднаного масиву також було перевірено надійність і якість моделей стосовно чоловіків і жінок, а також трьох вікових груп (див. табл. 3). Надійність фіксується на прийнятному рівні у всіх групах. Факторні моделі продемонстрували прийнятну якість, за винятком показника RMSEA для підвибірki чоловіків. На підставі цих результатів можна дійти попереднього висновку про достатньо високу внутрішню узгодженість (надійність) показників SCL-9-NR, а також про валідність внутрішньої структури цієї версії методики.

Окремі індикатори показали в основному середню силу зв'язку з інтегральним індексом (див. табл. 4). Виняток становить індикатор "Відчуття, що більшості людей не можна довіряти" в київському і львівському опитуваннях, а також індикатор "Те, що Ваші почуття легко зачепити" для опитування у Львові. У цих випадках сила зв'язку дещо нижча за середню.

Таблиця 3

Результати оцінювання надійності та факторної валідності для різних груп за статтю та віком

Показник	Стать		Вік		
	Чоловіки (n = 200)	Жінки (n = 200)	18-30 (n = 136)	31-50 (n = 147)	> 50 (n = 117)
α Кронбаха (> 0,70)	0,793	0,737	0,754	0,796	0,707
χ^2 (DWLS)	74,446	54,460	44,325	48,593	40,643
DF (ступені свободи)	27	27	27	27	27
χ^2 / DF	2,8	2,0	1,6	1,8	1,5
p-value	0,000	0,001	0,019	0,007	0,045
RMSEA (< 0,08)	0,094	0,071	0,069	0,074	0,066
CFI (> 0,95)	0,964	0,964	0,971	0,979	0,967
TLI (> 0,95)	0,952	0,951	0,961	0,972	0,956

Таблиця 4

Сила зв'язку індикаторів із загальним індексом SCL-9-NR ($p < 0,01$)

Індикатор	Київ	Львів
Легке виникнення досади або роздратування	0,62	0,63
Те, що Вам важко зосередитися	0,50	0,54
Пригнічений настрій, "хандра"	0,64	0,66
Те, що Ваші почуття легко зачепити	0,59	0,47
Відчуття, що більшості людей не можна довіряти	0,41	0,46
Відчуття напруженості або збудженості	0,61	0,69
Відчуття слабкості в різних частинах тіла	0,54	0,60
Знервованість, коли Ви залишалися наодинці	0,56	0,53
Думки про те, що з Вашим тілом якийсь негаразд	0,58	0,58

Міра відповідності результатів опитувань. Середнє значення індексу для опитування в Києві дорівнює 11,94 ($s = 4,09$), для опитування у Львові — 11,39 ($s = 4,05$). Відмінності статистично не значимі ($t = 1,35$; $df = 397,96$; $p = 0,18$).

Якщо говорити про окремі індикатори, то розподіли відповідей у двох дослідженнях схожі, за винятком відповідей за індикатором “Думки про те, що з Вашим тілом якийсь негаразд”. Відповідно, в усіх випадках, крім згаданого, критерій незалежності χ^2 не показав статистично значимих результатів (див. табл. 5).

Характер розподілу значень індексу. Розподіл значень SCL-9-NR в обох дослідженнях візуально нагадує нормальний. Графіки квантилів показують відхилення від нормальності для високих значень індексу (див. рис. 2). При цьому результати тесту Шапіро–Вілка вказують на те, що розподіл статистично значимо відмінний від нормального як для дослідження в Києві ($W = 0,98$; $p < 0,01$), так і для дослідження у Львові ($W = 0,97$; $p < 0,01$). Разом із тим цей критерій дуже чутливий до розміру вибірки — зі збільшенням вибірки ймовірність відхилення нульової гіпотези зростає [Field, 2012: р. 182–185].

Таблиця 5

Розподіли результатів онлайн-опитування в Києві та Львові, %

Індикатор		Ніколи	Інколи	Періодично	Майже постійно	p
Легке виникнення досади або роздратування	К	3,0	42,5	46,0	8,5	0,81
	Л	4,5	44,5	43,5	7,5	
Те, що Вам важко зосередитися	К	9,0	57,5	29,5	4,0	0,98
	Л	8,0	58,0	29,5	4,5	
Пригнічений настрій, “хандра”	К	11,5	52,0	29,5	7,0	0,37
	Л	13,5	56,0	27,0	3,5	
Те, що Ваші почуття легко зачепити	К	5,0	50,0	34,0	11,0	0,34
	Л	6,0	53,0	35,0	6,0	
Відчуття, що більшості людей не можна довіряти	К	11,0	30,5	34,0	24,5	0,76
	Л	9,5	35,5	32,0	23,0	
Відчуття напруженості або збудженості	К	6,0	53,0	34,5	6,5	0,99
	Л	6,5	53,5	33,5	6,5	
Відчуття слабкості в різних частинах тіла	К	11,5	57,0	24,0	7,5	0,61
	Л	14,5	58,0	22,5	5,0	
Знервованість, коли Ви залишалися наодинці	К	53,0	34,5	8,0	4,5	0,51
	Л	52,0	36,5	9,5	2,0	
Думки про те, що з Вашим тілом якийсь негаразд	К	24,5	44,5	20,0	11,0	0,01
	Л	21,5	55,5	19,5	3,5	

Щоб перевірити вплив розміру вибірки на результати тесту в моєму випадку, я сформував випадкові вибірки розміром 100, 50 і 25 спостережень по 1000 разів для кожного із двох досліджень на підставі їхніх власних масивів. Для кожної вибірки було використано критерій Шапіро–Вілка, що дало

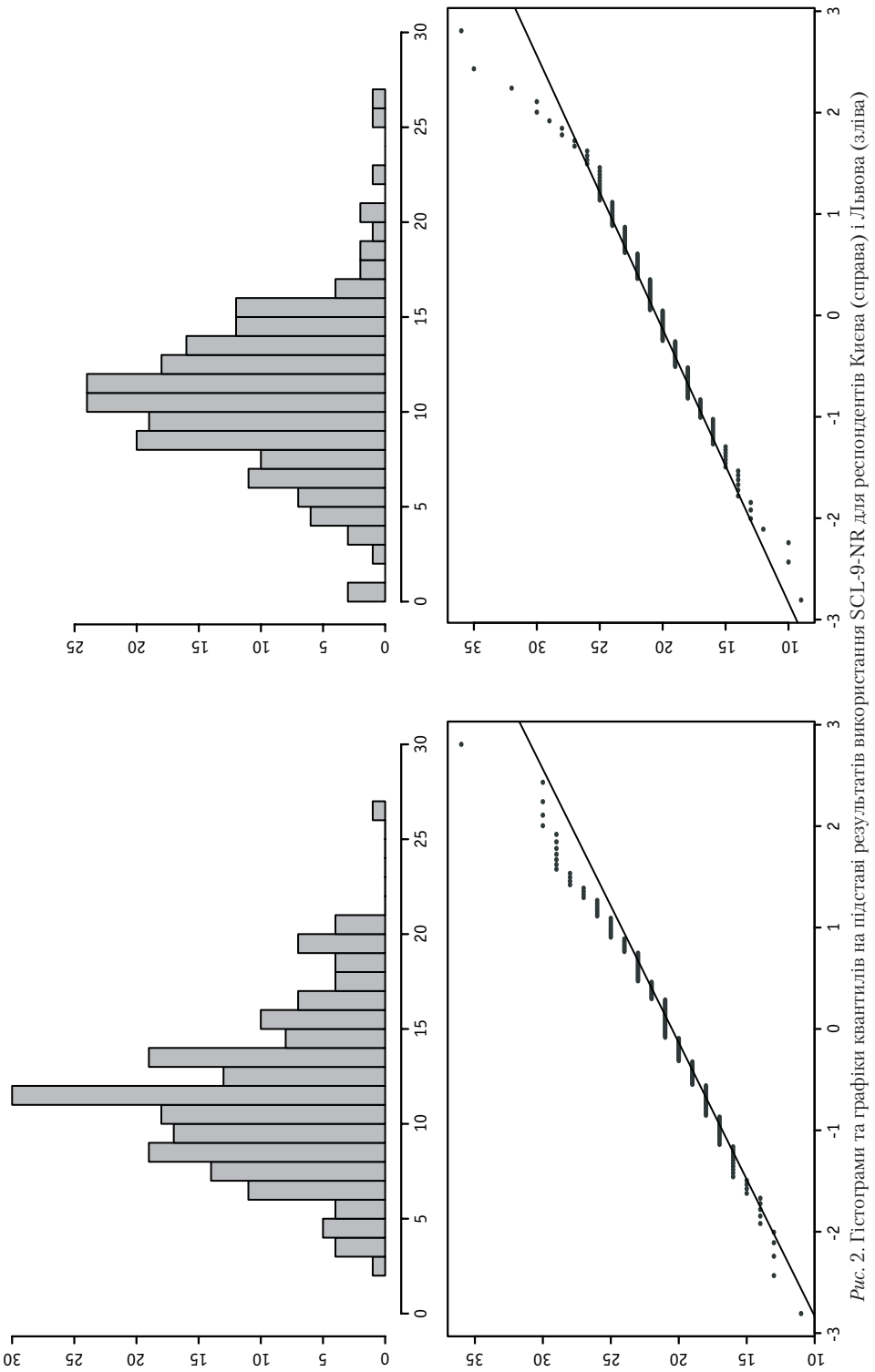

Рис. 2. Гістограми та графіки квантилів на підставі результатів використання SCL-9-NR для респондентів Києва (справа) і Львова (зліва)

зможу визначити кількість випадків, у яких приймається нульова гіпотеза ($n_p > 0,05$), і середню ймовірність випадкової помилки для вибірок різного розміру (X_p). На підставі цих показників можна оцінити відповідності розподілів нормальному (див. табл. 6).

Таблиця 6

**Результати використання критерію Шапіро–Вілکا
для вибірок різного розміру**

Розмір вибірки	Київ		Львів	
	$n_p > 0,05$	X_p	$n_p > 0,05$	X_p
100	467	0,08	349	0,09
50	764	0,25	659	0,23
25	875	0,37	782	0,36

Як можна бачити на вибірці у 25 спостережень, нульова гіпотеза підтвердилася в 87,5% випадків для київського дослідження і 78,2% — для львівського. Середня ймовірність отримання розподілу відмінного від нормального внаслідок випадковості зросла практично до сорока відсотків, що істотно вище за необхідні п'ять.

Порівняння результатів використання SCL-9-NR та оригінальної методики. На жаль, внаслідок істотної відмінності в методиках збирання даних¹ у дослідженнях, присвячених валідації SCL-90-R (SCL-9-UA) та SCL-9-NR, коректно порівнювати результати використання їх не можна. Тому подальші результати слід розглядати здебільшого як розвідувальний аналіз, через що я обмежився тут описовою статистикою, а відповідні висновки оцінюю як попередні.

З метою уніфікації, можливої з урахуванням використовуваних даних, для порівняння було використано, з одного боку, узагальнений масив онлайн-опитувань у Києві та Львові ($N_1 = 400$), з іншого — підмасив соціологічного моніторингу ІС НАН України “Українське суспільство” на підставі даних м. Києва, Київської та Львівської областей у 1999 році ($N_2 = 258$). Дані всеукраїнського опитування 2014 року не були використані з тієї причини, що його результати для Києва екстремально відхиляються від решти масиву (подібне не зафіксовано для даних Києва у попередні роки). Власне, цим і пояснюється зростання кількості індивідів, котрі демонструють підвищений рівень дистресу, при зниженні загальної вираженості симптоматики загалом в Україні.

Оригінальна методика Л.Дерогатиса показує нижчі значення за базовими параметрами розподілу (див. табл. 7). Схожа картина характерна і для розподілу відповідей за окремими показниками (див. табл. 8). В останньому випадку для оригінального варіанта методики задля ліпшої порівнюваності і через смислову близькість було об'єднано четверту (“сильно”) і п'яту (“дуже сильно”) градації шкал окремих індикаторів.

¹ Ідеться як про спосіб побудови вибірок, так і про формулювання самих методик.

Таблиця 7

Показники розподілу для оригінального варіанта методики та SCL-9-NR

Параметр розподілу	Оригінальний варіант (9 індикаторів)	SCL-9-NR
Мінімум	0,0	0,0
Перший квартиль	2,0	9,0
Медіана	4,0	12,0
Середнє значення	5,9	11,7
Третій квартиль	8,0	14,0
Максимум	30,0	27,0

Під час порівняння наведених вище показників слід пам'ятати, що потенційний розкид значень для оригінального варіанта лежить у діапазоні від 0 до 36, а для SCL-9-NR — у діапазоні від 0 до 27.

Таблиця 8

Розподіл результатів оригінального варіанта методики та SCL-9-NR, %

Індикатор		0 ^a	1 ^b	2 ^c	3 ^d
Легке виникнення досади або роздратування	Оригінальний варіант	36,9	44,3	12,7	6,1
	SCL-9-NR	3,8	43,5	44,8	8,0
Те, що Вам важко зосередитися	Оригінальний варіант	65,3	26,9	5,8	2,1
	SCL-9-NR	8,5	57,8	29,5	4,2
Пригнічений настрої, “хандра”	Оригінальний варіант	44,4	37,0	13,6	4,9
	SCL-9-NR	12,5	54,0	28,2	5,2
Те, що Ваші почуття легко зачепити	Оригінальний варіант	53,3	30,6	9,1	7,0
	SCL-9-NR	5,5	51,5	34,5	8,5
Відчуття, що більшості людей не можна довіряти	Оригінальний варіант	45,9	28,5	16,7	8,9
	SCL-9-NR	10,2	33,0	33,0	23,8
Відчуття напруженості або збудженості	Оригінальний варіант	50,4	31,8	12,8	5,0
	SCL-9-NR	6,2	53,2	34,0	6,5
Відчуття слабкості в різних частинах тіла	Оригінальний варіант	49,2	33,9	10,7	6,2
	SCL-9-NR	13,0	57,5	23,2	6,2
Знервованість, коли Ви залишалися наодинці	Оригінальний варіант	78,4	17,0	3,3	1,2
	SCL-9-NR	52,5	35,5	8,8	3,2
Думки про те, що з Вашим тілом якийсь негаразд	Оригінальний варіант	68,3	22,2	4,9	4,5
	SCL-9-NR	23,0	50,0	19,8	7,2

^a 0 = “зовсім ні” (оригінал) / “ніколи” (SCL-9-NR);

^b 1 = “трохи” (оригінал) / “зрідка” (SCL-9-NR);

^c 2 = “помірковано” (оригінал) / “періодично” (SCL-9-NR);

^d 3 = “сильно” і “дуже сильно” (оригінал) / “майже постійно” (SCL-9-NR).

Як бачимо, віддалено нагадують один одного тільки розподіли для пункту “Знервованість, коли Ви залишалися наодинці”. У решті випадків акцент зміщується з першої і другої градації (оригінальна методика) на другу і третю (SCL-9-NR).

Прикінцеві положення

Проведений аналіз показав результати, котрі, на мій погляд, підтримують істинність гіпотези, сформульованої на початку статті. Необхідно зважати і на той факт, що основою аналізу є дуже гомогенні вибірки — інтернет-користувачі, які беруть участь на постійних засадах у комерційних онлайн-опитуваннях. Припускаю, що збільшення гетерогенності складу опитаних може привести до переконливіших результатів (зокрема й до поліпшення якості факторних моделей).

З іншого боку, треба враховувати й метод опитування — заповнення анкети онлайн може викликати менші побоювання, ніж самозаповнення друкованої анкети і, тим паче, спілкування з інтерв'юєром.

Слід взяти до уваги і таку властивість опитувального інструменту, як розмір самої методики — розрахунок індексу для скороченого варіанта шляхом використання оригінальної експрес-методики і на підставі результатів SCL-90-R можуть приводити до відмінних результатів.

Ще одним важливим аспектом стосовно використання SCL-9-NR є питання конвергентної валідності методики. Його розв'язання потребує включення SCL-9-NR у моніторингове дослідження Інституту соціології НАН України “Українське суспільство”. Якщо методика справді поліпшує оригінальну версію Л.Дерогатиса, її застосування допоможе одержати тісніший зв'язок із такими змінними, як соціальне самопочуття, тривожність, кількість стресових подій тощо.

Відповідь на ці запитання потребує проведення подальших досліджень із використанням SCL-9-NR.

Методика SCL-9-NR

У зв'язку з певними життєвими ситуаціями багато людей стикаються із різними переживаннями, відчуттями і думками. Далі наведено перелік найчастіших станів такого роду. Оцініть, як часто кожен із них був характерним для Вас останнім часом: ніколи, зрідка, періодично, майже постійно. За кожним пунктом оберіть лише один варіант відповіді.

Легке виникнення досади або роздратування	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно
Те, що Вам важко зосередитися	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно
Пригнічений настрій, "хандра"	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно
Те, що Ваші почуття легко зачепити	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно
Відчуття, що більшості людей не можна довіряти	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно
Відчуття напруженості або збудженості	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно
Відчуття слабкості в різних частинах тіла	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно
Знервованість, коли Ви залишалися наодинці	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно
Думки про те, що з Вашим тілом якийсь негаразд	0. Ніколи	1. Зрідка	2. Періодично	3. Майже постійно

Джерела

Дембицький С. Симптоматический опросник Леонарда Дерогатиса (SCL-90-R): валидизация в Украине / С. Дембицький // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2015. — № 4. — С. 40–71.

Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов: Введение в психометрическое проектирование / Клайн П. — К. : ПАН ЛТД, 1994. — 283 с.

Садмен С. Как правильно задавать вопросы / С. Садмен, Н. Брэдберн. — М. : Институт Фонда "Общественное мнение", 2002. — 382 с.

Field A. Discovering Statistics Using R / A. Field, J. Miles, Z. Field. — Los Angeles ; London ; New Delhi ; Singapore ; Washington DC : Sage, 2012. — 958 p.

Hooper D. Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit [Electronic resource] / D. Hooper, J. Coughlan, M. Mullen // Electronic Journal of Business Research Methods. — 2008. — № 1. — Access mode:

<http://arrow.dit.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=buschmanart>.

Klaghofer R. Konstruktion und Teststatistische Prüfung einer Kurzform der SCL-90-R / R. Klaghofer, E. Brähler // Zeitschrift für Klinische Psychologie, Psychiatrie und Psychotherapie. — 2001. — № 2. — P. 115–124.